

FOGOLY ZSIDÓK

IRTA: LAKATOS LÁSZLÓ

Második nyarán a legnagyobb háborúnak orosz foglyok között éltem a Balaton partján.

Ó, csak a Biblia szőlőhegyei mérközhetnek a nyárvégi Balatonvidék áldott szépségivel. . . Aranypalástba beborítva úgy közeledik az ősz, mint egy felkent. Csöndes estében a tó vize recézett. Mint a vert ezüsté, nyugodt a víz színe, drága fedőlap, amely a világ legszebb medencéjét borítja. A kicsiny hegyek, mint egy-egy pihenő orca, az egyetlen nyugtalanság a hold. A parti jegenyék felé közeledve, látni, mint kúszik ez lassú virgoncsággal az ég felé kérőn meredező ágak között. Optikai csalódás volt ez csak, avagy valóban helytelenkedett volna a hold? Ő mindenesetre restelni látszott e játékot, amely — legyünk őszinték — nem illet e komoly napok borulatos estéihez, sárga selyemfátyolt öltött arcára hiszen. De a jegenyék ágai azok bizakodók voltak mindenek ellenére, az idők ellenére is. Agaik kérőn az ég felé meredeztek.

A helybeli népek pedig már régen lemondtak mindenről. „Isten esővel veri e tájéket is, mert egy szomszédos koronatarományban nem akar békességre térni az ágyú hangos, füstös szája“, — így vélték, mondták sokan.

„A sok ágyúfüst szorosabb esőfelhőkbe tereli egybe a levegőt“ — de így tették hozzá, nyilván azért, hogy a természettudományos világnézetnek is elég tétessék.

Am a jegenyék még bizakodtak. Fölfelé nyujtották karjukat, bevallott, szemérmetlen kérleléssel az ég felé nyujtották. Csak a szőlőfürtje volt alázatos. Száz kis orcájával a földet kereste, hová gazdája (nevelője és megölője is egyben), az ember be fog térni egykoron.

E biblikus gyümölcsfürtök fölött, parittyahajtásnyira, kutyaugatásra két kicsiny ház. Egy megbékélt költőé, kislelűdi Kisfaludy Sándoré az egyik, arájáé, Szegedy Róza kislelűdényé, egy hivataloskodó alispán leányáé a másik. Két régi présház, öregségtől télen fehérülő, nyáron sárgálló két hajlék, mult békeséges tetője a jelen háborúban, ám tudni lehet, hogy e nemes költő lovastisztaként raboskodott valamikor a Provenceban, előtte járt idősebb fivérének, Petrarcanak tulajdon hazájában és tópartjának ez áldásdús szeletjét, Balaton szőlőízű szájaszélét, a magyar Provenecenak kellene hívni tulajdonképen, bár . . . okvetlenül megfontolandó: nem mégis Salamon (király és költő egy személyben, gerjedő szerelmes és fanyar bölcs is, okvetlenül a legnagyobb ember tehát), nem mégis Salamon király mondta a legszebbet a szőlőhegyről, kedvesét hasonlítván az illatos halmokhoz az Énekek Énekében.

Száz esztendő előtti szüretnek emlékezetében, egy verselő lovaskatona eresze alatt és egy zsidó király metaforáinak szinte pajzsos

---

oltalmában tányérsapkások vonulnak az országúton. Testükön még a földszínű ruha, amit tavaszi tébolyfűlelt napokon az északi császár öltött rájuk, ámde lándzsa helyett sarló a kezükben és a karabélyt pótolja a vincellér ollója. Olyan értetlen elcsodálkozással állnak meg az orosz foglyok a balatoni szőlőhegyek előtt, mint állnánk mi távoli délvidéken a tamariska-fa forró, szerelmes árnyékában. „Oroszországban nem terem meg a szőlő” — halljuk a magyarázatot és valóban az életen kívül némi exotikumot is adott a magyar fogság a kazáni kormányzóság fiainak.

Meg kell állapodni itten. E leszerelt harcok legtöbbjének mandulavágású a szeme, haja olajosan gyapjas, szája körül két szomorú árok. Itt folynak alá talán a könnyek, amelyek egy nevezetes költő, Heine Henrik, szerint már kétezer esztendő óta a Jordán felé törekszenek. Zsidók voltak. A vállukon gereblye ágaskodott, karuk könyékig a lucernába süppedt, másik kaszált, gyomlált. A szőlőt, miről klasszikus fajtájának egykori királya dallott, művelte a harmadik, a szőlőt, mely nem is terem meg Oroszországban. Csekély kivételek lehettek, de általánosságban így van: a bibliai idők óta most művelte először a földet a zsidó, valamiként igaz az is, hogy az első jeruzsálemi királyság elpusztulása óta soha annyi zsidó nem állt fegyverben, mint most 1914—16-ban.

Hosszú panaszokban a víz fölött felhődő dalokat, nekünk magyaroknak, a bánat rhytmusában olyannyira rokon hangzású énekeket bocsájtott el magától a többi orosz földműves-katona, a zsidó fogoly nem énekelt. Az utolsó fogság, amiben a zsidók daloltak, a babiloni volt. Kegyes és istenes sírámok voltak ezek, az emberi szenvedésnek minden időkre szóló oltári gyertyái, ám a föld dalait — földét és a vizekét, a földművesekét és a halászokét — most nem ösmeri az orosz zsidó, aki kétezer esztendő óta városi házakban, igen setét szobákban lakik hiszen. A régi egyházi pana-

szos énekek, a legfelsőbb klasszikai muzsika közül egyformán sok a halhatatlan zsidó, kezdve a királyi mesteren, Dávidon, aki hárfákra helyezte a zsoltárokat, hogy azok szebb dallamokban érkezzenek az éneklő mesterek ajkáról Isten füléhez, egészen a nagy Rubinstein Antalig, aki mégis csak egy orosz zsidó volt. A legédesebb bölcsődalt Mendelssohn Félix írta, egy zsidó, kinek hosszú arc ovála fölött titokzatos és kellemetes hegyfelként a világ legmagasabb homloka meredt. A zenei gúnynak is volt szikrázó mestere közöttük: Offenbach Jakab, ám a földek, a vizek és a füvek dalait még nem ösmerik.

Ezeket nem ők találták ki, sem németül, sem oroszul és még azon a nyelven sem, amely nem is szabályos nyelv, sőt — míveltebb fül számára bántalom, de amely nyelv mégis anyanyelve hárommillió embernek. A zsargon nem ösmeri a nép dalait. Karja, feje már szerető alázatban hajlik a föld felé a zsidónak, mi még régi fájdalmak zárt csészéje a száj és úgy van az az embernél, hogy előbb a lélek találja meg a harmóniát és csak azután válik hangossá a szó. Szemérmes lény a szó és e szemérem is erénye neki — a szónak, aki talán mégis a legtöbbnél fontosabb az életben.

Dús szőlőgerezdek — nehezen omlón súlyosak, illatuk is édesen terhes balzsam, húsosak, mint ama szőlőgerezd a bibliai ábrán, a szemléletük is egy áldás — most adtak vissza egy földet művelő régi pásztori népet a földnek. Megbántott fajtája az orosz zsidónak a magyar szőlő — ő e nedüjében bölcseséget rejtő kék gyümölcs — megérésében jutott vissza életének ahhoz a benső, igazi és összhangzatos értelméhez, amelyből egy kemény sors most kétezer esztendeje kivetkőztette. A földet kapta vissza a zsidó e háborúban, hogy — megsanyart válláról lehullván a cár golyós puskája — alázatos szőlőműves lehetett, mint volt egykoron királya, Salamon, bölcs és szerelmes, pap, énekes és fejedelem, minden, a legnagyobb.